

RELIGIJA I LJUBAV KAO KONSTANTE U POEZIJI MUHAMEDA ABDAGIĆA
(Abdagić, Muhamed. *Iz Feniksovog gnijezda*: izbor iz poezije. Priredio Predrag Jašović.
Sjenica: Biblioteka „Muhamed Abdagić”, 2014)

Knjiga *Iz Feniksovog gnijezda* objavljena ove, 2014. godine predstavlja izbor objavljenih i neobjavljenih poezije Muhameda Abdagića koji je načinio profesor Državnog univerziteta u Novom Pazaru Predrag Jašović, uz nesebičnu pomoć gospodina Adema Vrcića, člana Abdagićeve porodice. Knjiga je objavljena u okviru izdavačkih delatnosti biblioteke *Muhamed Abdagić* u Sjenici. Kako sam priređivač navodi u uvodnom delu knjige njen cilj „nije da Muhameda Abdagića učini većim no što jeste, već je cilj da budućim generacijama istraživača obezbedi građu za istraživanje”(Jašović 2014: 6).

Kao što smo već rekli knjiga sadrži izbor poezije iz objavljenih i neobjavljenih zbirki. Izbor pesama je načinjen iz tri objavljene pesničke zbirke *Feniks*, *Lutajući brod* i *Iza Moreno*, a kao četvrta zbirka pojavljuju se neobjavljene pesme. Posebno poglavlje u knjizi pripada dvema poemama *Tuži dabiživ* i *Uspinjanje*. Izuzev poezije, priređivač Predrag Jašović je knjigu obogatio raznim priložima, počev od Indeksa pesama sa komentarima, preko biografije i bibliografije Muhameda Abdagića, njegovog autopoetičkog iskaza koji nosi naziv *Između sna i jave* do kritičkih radova Safeta Bandžovića, Vujice Rešina-Tucića, Stevana Tontića, Ismeta Rebronje, Almira Zalihića i Adema Vrcića.

Iz priložene bibliografije evidentna je činjenica da je Muhamed Abdagić puno napisao i da se kao malo ko od književnika ogledao u različitim književnim žanrovima. U pokušaju da nešto kažemo o ovoj knjizi tj. o poeziji Muhameda Abdagića neosporno je imati na umu životni put ovog značajnog ali zaboravljenog književnika.

Rođen u Sjenici 1916. godine u porodici koja je dala brojne intelektualce Muhamed Abdagić odlazi na školovanje u Skoplje, gde zbog naprednih ideja ne uspeva da završi medresu već sa Ćamilom Sijarićem biva izbačen iz iste. Iz biografskih podataka saznajemo da je Muhamed Abdagić rano postao društveno aktivan i da je već 1936. postao član Komunističke partije Jugoslavije. Međutim članstvo u KPJ i idealizam kojim je Abdagić nepokolebljivo branio ideju o pravdi, časti i ljudskom dostojanstvu dovode ga u sukob sa tadašnjim režimom za čije se

ideje borio. Paradoksalna situacija u kojoj se našao (bio je osuđen od iste partije za koju se borio) Muhameda Abdagića okreće drugačijim životnim vrednostima. Razočaran u ideale u koje je verovao i za koje se borio Abdagić se okreće književnom radu i grčevito piše nalazeći u tome utehu i neki vid zadovoljenja za ono što ga je snašlo. Zato se moramo složiti sa primedbom priređivača da u tumačenju i razumevanju poezije Muhameda Abdagića trebamo imati na umu istorijski trenutak u kome je nastajala (Vidi: Jašović 2014: 8). U želji da saopštimo nekoliko zapažanja o poeziji Muhameda Abdagića odabrali smo dve poeme *Tuži dabiživ* i *Uspinjanje* kojima smo pokušali da ukažemo na neke njegove poetske preokupacije .

Poema *Tuži dabiživ* objavljena je u zbirci *Feniks* 1966. godine, a podatak o istoimenoj poemi nalazi se u rukopisnoj zaostavštini u zbirci *Okovani bandit*. U rukopisu prema primedbi priređivača Predraga Jašovića stoji da poemu *Tuži dabiživ* treba prepisati iz zbirke *Feniks* i da joj treba promeniti naslov u *Tužni Adam*. Kada govorimo o strukturi ovih poema trebalo bi imati u vidu da je poema u književnoj teoriji „kraće epsko ili epsko-lirsko delo u stihu. U najširem značenju ovaj pesnički žanr spada u narativnu poeziju, zajedno sa epom, baladom, romansom i svim ostalim stihovnim formama koje predočavaju kakvu priču (Popović 2007: 538). Međutim, u Abdagićevim poemama nemamo ove strukturne doslednosti. Naime, u poemama ne nailazimo na narativnost što nam nameće stav da ove pesme nisu poeme u pravom smislu te reči, jer u njima nema priče, naracije. Prema Predragu Jašoviću poema *Uspinjanje* je ustvari jedan „moderan religiozno-filozofski spev", a takva je čini nam se i poema *Tuži Dabiživ* koja je obimom kraća od poeme *Uspinjanje*, ali je tematika religiozno-filozofska.

Poema *Tuži Dabiživ* je napisana 1957. godine što saznajemo neposredno iz teksta „i poslije devetnaest stotina pedeset i sedam godina tačno od Tvojega rođenja (a mi računamo sve od tvojega rođenja) uspjeli najzad da se vinemo pod nebo i da poletimo ka zvijezdama.”

U ovim stihovima pesnik nam nedvosmisleno otkriva vreme nastanka njegove poeme, no koliko je u pojedinim stihovima jasan i direktan u nekima je zagonetan i oslonjen na simboliku.

Ako u tumačenju i razumevanju poeme krenemo od naslova naići ćemo na sintagmu koja pre liči na pesnikovu kovanicu koja je, reći ćemo ne bez razloga, dvosmislena. *Tuži dabiživ* može aludirati na glagol tužiti (suditi) da bi bio živ, ostao u životu, da bi živio ili tužiti (jadikovati). Ali ako obratimo pažnju na belešku koja je pronađena u pesnikovoj zaostavštini u kojoj on kaže da bi

naslov *Tuži dabiživ* trebalo promeniti u *Tužni Adam* onda se nameće mišljenje da se naslov odnosi na emocionalno stanje Adama (po Bibliji prvog čoveka, praoca). Poema *Tuži dabiživ* počinje obraćanjem lirskog subjekta, pesnika, čoveka Isusu Hristu. Lirski subjekt se ne obraća očekivano, skrušeno, molitveno. Njegovo obraćanje je u prvom licu množine, on nije jedinka on je MI, predstavnik roda, zajednice, ljudi. U ovim stihovima pesnik peva o čoveku i njegovom grešnom životu, o ljudskoj potrebi da se bogati, da eksploatiše, da ubija, da živi u grabežu

„I niko ne kaže više blago siromašnima

Ni lakše je kamili kroz iglene uši

Nego radite i bogatite se

Ko ne radi ne treba ni da jede

I radili smo i obogatili smo se

I na pet hiljada ljudi nije više dva hljeba i pet riba nego stotinu puta toliko...”

Međutim, pesnik konstatuje „pa ipak nismo srećni...” On, koji je umetnik u sukobu je sa svetom koji je napustio humanu i estetsku dimenziju. Sve gubi smisao. Iz obraćanja u kome kazuje grehove čovečanstva pesnik se pita:

„Pa šta da radimo bez tebe,

Pa hoćeš li nam priteći u pomoć sad.”

Ove reči kao da su vapaji čoveka koji ne zna kuda, koji ne vidi izlaza i koji na kraju doziva

„Dođi nam...dođi jer svi smo slijepi I uzeti

svi sakati I nerazumni

i nemoćni svi

i siromašni svi

i zabludjeli

svi.”

Poslednja strofa kao da je kataklizma čovečanstva. Pesnik kao da panično doziva boga. Njegov strah da ostane bez vere, bez boga kao da proističe iz svesti da je svet pun pakosti, zlobe i zavisti (kako stoji u stihovima) i da „strah lirskog subjekta od mogućeg života bez boga je strah od života u bezvlašću” kaže Predrag Jašović koji kao noseće značenje ove poeme vidi u brizi za čoveka.

Ako imamo u vidu golgotu kroz koju je u životu prolazio Muhamed Abdagić onda nas ne čudi ovakva književna preokupacija čoveka koji svoju sudbinu, rekli bismo, poistovećuje sa stradalničkom sudbinom Isusa Hrista prema biblijskom tumačenju.

Druga poema se sastoji iz trinaest zasebnih pesama povezanih u jednu celinu i objedinjenih zajedničkim naslovom *Uspinjanje*. Te pesme su: *Javljanje, Čovek, Uzdizanje na nebo, Glad, Sudbina, Istina, Sloboda, Moral, O ratu, Smrt, Žena, Nada, Na raskrsnici*. Ako se u poemi *Tuži dabiživ* lirski subjekt obraćao Isusu Hristu, poema *Uspinjanje* počinje obraćanjem lirskog subjekta bogu. I ovde kao i u predhodnoj poemi pesnik ne podleže kanonima molitvenog obraćanja već to čini na jedan specifičan način. On ulogu lirskog subjekta daje Šaćiru (inače glavnom liku u romanu *Feniks*)¹. Šaćir se postavlja u jednu paradoksalnu situaciju u kojoj zahteva da i njemu kao i ostalim božijim poslanicima dođe znak. U celoj poemi Šaćir razgovara sa bogom. On je predstavnik jedne generacije koja je prestala da veruje u istinitost božije odredbe i on traži znak, jer sumnja:

„a šta ćeš meni pokazati
šta ćeš meni pokazati kao znak tvoj?"

Koliko je u predhodnoj poemi lirski subjekt strepeo da ne ostane bez boga, u ovoj sve dovodi u pitanje. Religijski kontekst u ovim poemama je očigledan. U poemi *Tuži dabiživ* isključivo je vezan za hrišćanstvo, a u poemi *Uspinjanje* primetno je da pesnik ima široko religijsko znanje², čini nam se gledano iz pozicije simpatizera komunističke ideologije. Podnaslovi poeme *Uspinjanje* ukazuju na dileme koje je lirski subjekt pokušao da razreši i do kakvih je saznanja želeo da dođe. Čini nam se kao da je Šaćir, ustvari pesnik, ustvari čovek koji traži spoznaju rastrzan između sopstvene nemoći da zna i istine da konačnog znanja (saznanja) nema. Apsolut koji prožima celu poemu, a koji je primetio i Predrag Jašović jeste lepota i ljubav. U poemi se kaže:

„Vrednost i jedina istina
Kako na nebu tako i na zemlji
Umetnost
Čiji je izvor ljudsko osećanje..”

¹ Muhamed Abdagić je roman *Feniks* objavio 1971. godine i u njemu je primetno inkorporirao delove pesama ili čak cele pretačući ih u prozni iskaz. Šaćir je imaginarni lik koji je pandan M. Abdagiću.

² Predrag Jašović pronalazi konotaciju poeme *Uspinjanje* sa putovanjem poslanika Muhammeda s.a.v.s. na Miradž, što nedvosmisleno ukazuje na činjenicu da se ova poema može čitati sa različitim podtekstualnim diskursima, a u prilog ovoj činjenici stoji podatak da je Muhamed Abdagić pohađao medresu (versku školu) u Skoplju.

Poema završava stihovima:

„pa i ljubav je osećanje

U svemu snažno osećanje

Jer samo tako ćeš se uspeti do zvijezda Šaćire.”

To je i poslednja poruka, spoznaja da je ljubav put do otkrovenja. Motiv ljubavi je kao i religijski podtekst, prisutan u Abdagićevoj poeziji tokom svih perioda stvaranja što pokazuju pesme *Ljubavna strijela*, *Preljuba*, *Pobednik*, *Ideal*, *Slomljeni galop*, *Zarobljenik Amora*, *Tuga*, *Sabaheta*, *Proljeće*. U poemi *Tuži dabiživ* lirski subjekt, odnosno pesnik M. Abdagić opeva ljubav prema čoveku, jer brine za njega, kao i u poemi *Uspinjanje* gde ljubav čoveka vodi do zvezda. Koliko god da je sudbina Muhameda Abdagića bila tragična on nije bežao u pesimizam već je izlaz tražio u ljubavi.